
який поєднує «авангардність» з католицькою, православною, єврейською інтонаційністю (жанровістю). (К. Пендерецький, до речі, є одним з метрів, в ареалі якого визрівав і талант М. Шуха).

Англієць Джон Раттер уславився своїми трактуваннями хоралів. Музика Арво Пярта майже зіткана з тих самих релігійних жанрів, а за «Канон покаянний» для мішаного хору композитор стає володарем «Греммі». Е. Денисов і А. Шнітке створюють Реквієми, Г. Канчелі – свої численні «молитви»...

Однією з найзнаковіших постановок ХХ ст. стає рок-опера Е. Л. Уеббера «Ісус Христос – суперзірка» (пізніше двічі екранізована).

Перелік нескінченний. Утім, якщо в західній культурі ця давня традиція не переривалася, то стосовно вітчизняної культури – з її строкатістю кругообертання з переплетенням справді художнього і квазіхудожнього – маємо все глибше замислюватись над тим, чому саме зараз, наприкінці минулого – початку нинішнього століття, в час драматичних подій, які ми спів-переживаємо, до нас повертається духовність як жанрова ознака музичного простору? Все – на тлі розвою електронних експериментів К. Штокхаузена і Я. Ксенакіса, «технічних розширень» Д. Крама, винахідницького «чудернацтва» Дж. Кейджа, експериментів П. Булеза, Е. Денисова...

Музика Михаїла Шуха вписується в контекст пошуків духовності як вищого Смислу, який завжди шукало людство. «Духовність – це завжди ціннісне домобудівництво особистості. Це отой безкінечний шлях до формування свого внутрішнього світу, що дозволяє людині не залежати повністю від контексту, зовнішнього життя, тобто залишатися собі тотожною» [28].

1.3. «Музика для мене – Храм, який звучить»... Духовні орієнтири творчості Михаїла Шуха

Requiem «Lux aeterna», меси «І сказав я у серці моему», «In excelsis et in terra», «Літургійні славослів'я Іоанна Златоуста», органна меса «Via dolorosa», хор «Dies irae», духовні концерти («Одкровення блаженного Ієроніма» для хору і соло рояля, «Спокуса Світлого Янгола», Співи та молитви за мотивами поезії Нерсеса Шноралі для хору a cappella)... Традиційні назви творів М. Шуха не є ознакою реставрації минулого. Це

синкретизм вселюдського «космосу», де сакральність постає не як прикмета безпосередньо церковного, а як ознака Людяності.

Розповідаючи про «Літургійні славослів'я», Михайл Шух промовив слова, які можна вважати епіграфом до всієї його творчості: «Я намагався створити образ, сповнений любові, радості та всеохоплюючої гармонії. Отже, цей твір я особисто сприймаю як нескінченний Гімн Божественному Світлу. Адже саме в просвітленні та любові криється найвищий сакральний сенс людського буття» [35]. Можливо, саме прагнення одночасно до глибинності та сходження зумовило авторське трактування жанру літургії, скоріше – вихід за межі жанру через синтезування Літургії – як ранкового святкового Богослужіння та Славослів'я, що виконується в час вечірньої служби... В такому емоційному резонансі народжується Любов.

Магія багатогранного діалогу (точніше – полілогу) – відчувається й у медитативному дійстві «Пісні весни» на вірші давньокитайських поетів: повільний темп, прозора фактура, нерозривність вокальної та інструментальної партій, які ведуть діалог, але не конфліктують, доповнюючи одна одну, – як те саме «позачасове», що змушує зупинитись у безперервному русі... Виникають паралелі з давньокитайською філософією єдності людини і природи: «Музика виникла з коливання тонів, сходячи до безсмертного Дао. Дао породило небо і землю, небо і земля породили світло і тінь, а закономірне чергування світла й тіні супроводжувалося благозвучною мелодією. Володар встановив правила музики, засновуючись на принципах гармонійного сполучення звуків. Музика є продуктом гармонії між небом і землею, світлом і тінню» («Запис про період Весни та Осені» [44, с. 13]).

Медитативність відчувається і в інших творах, наприклад у Requiem «Lux aeterna», особливо у фінальній частині, про яку сам композитор говорив як про «практично індійську рагу», як про «вибух світла» і поступове сходження цим променем»...[12].

Чому так часто митцем немов навмисно провокується стан медитації у слухача? А інколи і в назві він безпосередньо вказує на них? Можливо, як раз через згадану «позапросторовість» і існування «поза» або «над» часом.

«Пісні померлого сторіччя» позначаються автором як «меланхолійні алюзії для сопрано, органу, роялю-соло і віртуального поетичного голосу». Вдаючись до алюзії, натякаючи на дещо значуще, що криється в підтексті, який слухач має дешифрувати, митець, знов-таки, виходить за межі конкретики простору, розширює коло пізнання найважливіших сенсів через музику.

Близькою композитору є і семантика дзвонів. Бодем, ностальгією, зневірою і водночас – внутрішнім супротивом проникнута поезія Ірини Губаренко «Колоколенка», до якої М. Шух створив музику.

Колоколенка

*Колоколенка моя
Непокорная,
Колоколенка, людьми позабытая,
Покрывали тебя чистым золотом,
А теперь стоишь непокрытая.
Я смотрю, тобой заморожена,
А ты тихо мне улыбаешься.
Ты была невестою Божьей,
Потому над тобой надругались так.
Перезвон плывет по небу,
Вечный перезвон.
Это Бог свершает требу,
Только где же Он?*

Недарма загальний темпоритм музики М. Шуха – мудра і водночас така інтимна розміреність, філософська повільність при внутрішній пружині. Це прагнення пізнати таємні глибини свого «Я–духовного» та «Іншого» (чого завжди прагнула людина), і в своїй культурі, і в культурі начебто далекій, – розгадування таємниць через діалог.

«Простір життя» музики Михаїла Шуха для сучасників – безмежний, хоча нові «світи» до нього вже не додаватимуться, на жаль. Цей простір насичений «цінністю людини». В ньому – найпотаємніше і глибоке, чого не позначиш словом, інакше губиться смисл. Невипадково, що музичним інструментом найчастіше Майстер обирає найдосконаліший – людський голос, який у час інформаційної «навали» й буденної метушні змушує слухача зупинитись і почати осмислювати себе у зв'язках зі світом.

У цьому контексті, за словами Л. Кияновської, «українське мистецтво ... далеко не пасе задніх і не просто наздоганяє європейські центри, а цілком впевнено формує власну сучасну національну концепцію, що, водночас, чутливо підхоплює національну традицію та відображає духовний континуум сьогодення...» [18, с. 380].

Завдяки особистості Михаїла Шуха – тієї самої «людини культури», завдяки його музиці як орієнтиру для збереження людяності, розуміємо: насправді світ єдиний і гармонійний, а його строкатість – закономірний етап для рефлексії Гармонії. Тож згадаємо рядки Валентини Малишко:

*З глибин життя загадку підніму,
Все має сутність, корінь і причину.
Задумайся, людино, а чому
Шумливі ріки та німі вершини...*